

5. Васильєва Т. А. Інноваційна складова в структурі макроекономічних індикаторів економічного розвитку: монограф. / Т. А. Васильєва. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – 118 с.

6. Гришова І. Ю. Сучасні трансформації ресурсно-виробничого потенціалу національної економіки України / І. Ю. Гришова, М. Ю. Щербата // *Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Economy. Priorytetowe obszary nauki»* (29.11.2015 – 30.11.2015). – Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. – Str. 34–37.

7. Єрмолаєва В. В. Теоретичні основи дослідження інновацій / В. В. Єрмолаєва // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2012. – № 683. – С. 268–273. – (Серія: Проблеми економіки та управління).

8. Gryshova I. Yu. Competitiveness of agriculture enterprises as the main factor of sustainable development of agricultural sphere [Текст] / I. Yu. Gryshova, O. V. Mityay, T. M. Gnatyeva // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 2. – С. 25–35.

9. Наумова Л. М. Наукові засади формування інноваційної моделі розвитку регіональних індустріально-аграрних інтегрованих структур / Наумова Л. М. // Економічні інновації. – 2015. – № 60. – Книга II. – С. 35–40.

10. Якимчук Т. В. Стан і перспективи розвитку підприємств харчової промисловості України / Т. В. Якимчук // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 4 (106). – С. 162–168.

* Наумов Олександр Борисович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту та маркетингу Херсонського національного технічного університету.

* Стоянова-Коваль Світлана Савівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Одеського державного аграрного університету.

Стаття надійшла до редакції 23.01.2017 р.

УДК 332:365.2

Віталій Русан *

СТАН ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

У статті здійснено аналіз ефективності використання земель сільськогосподарського призначення, який засвідчив екстенсивність та високу екологічну навантаженість найбільшої частки земель у структурі земельного фонду України. Запропоновано основні напрями і заходи щодо підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення, які сприятимуть якіснішій реалізації їх потенціалу як однієї з основних конкурентних переваг аграрного сектору економіки України.

Ключові слова: ефективність, землі сільськогосподарського призначення, державне регулювання, потенціал, екологія землекористування.

Русан В. Н. Состояние и пути повышения эффективности использования земель сельскохозяйственного назначения в Украине.

В статье проведен анализ эффективности использования земель сельскохозяйственного назначения, который показал экстенсивность и высокую экологическую нагрузку наибольшей доли земель в структуре земельного фонда Украины. Предложены основные направления и мероприятия по повышению эффективности использования земель сельскохозяйственного назначения, которые будут способствовать качественной реализации их потенциала как одного из основных конкурентных преимуществ аграрного сектора экономики Украины.

Ключевые слова: эффективность, земли сельскохозяйственного назначения, государственное регулирование, потенциал, экология землепользования.

Rusan V. M. Agricultural land usage efficiency in Ukraine and its enhancement directions.

The article analyzes the effectiveness of agricultural land use, which showed extensive and high environmental congestion the highest share of land in the structure of the land fund of Ukraine. The main directions and measures to improve the effectiveness of agricultural land use, which will contribute to quality implementation of their potential as one of the main competitive advantages of the agrarian sector of Ukraine's economy.

Keywords: effectiveness, agricultural land, state regulation, potential, land use ecology.

Постановка проблеми. Одним із найважливіших факторів виробництва в сільському господарстві є земельні ресурси, їх екологічний та якісний стан формують один із ключових ресурсних потенціалів аграрного сектору будь-якої країни. Нині Україна є аграрною державою, оскільки аграрний сектор формує близько 20 % ВВП країни, тому поліпшення стану та вироблення шляхів підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення є надзвичайно важливими завданнями державної аграрної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний вклад у дослідження проблем ефективності використання земель сільськогосподарського призначення внесли роботи: М. Федорова [1], П. Саблука [2], А. Третьяка [3], А. Юрченка [4], В. Зайця [5]. Водночас сучасний стан земельних ресурсів та багатогранність шляхів підвищення ефективності їх використання потребують постійних досліджень та обґрунтування пропозицій та практичних рекомендацій з цієї проблематики.

Мета статті полягає в аналізі сучасного стану ефективності використання земель сільськогосподарського призначення та обґрунтування пропозицій, спрямованих на якісну реалізацію потенціалу українських земель.

Виклад основного матеріалу. Україна має потужний потенціал земель сільськогосподарського призначення. Загальна площа земель в Україні складає 60,4 млн гектарів. Площа сільськогосподарських земель становить 42,7 млн га, або 71 % від усієї території. Сільськогосподарські угіддя займають 41,5 млн гектарів, у тому числі: рілля – 32,5 млн га, багаторічні насадження – 0,9, сіножаті – 2,4, пасовища – 5,4, перелоги – 0,2 млн га (Табл. 1).

Таблиця 1

Земельний фонд України станом на 1 січня 2016 року *

Види основних земельних угідь та економічної діяльності	всього, тис. га	% до загальної площі України (території)
Сільськогосподарські землі	42726,4	70,8
у тому числі:		
сільськогосподарські угіддя	41507,9	68,8
з них:		
рілля	32541,3	53,9
перелоги	233,7	0,4
багаторічні насадження	892,4	1,5
сіножаті	2406,4	4
пасовища	5434,1	9
інші сільськогосподарські землі	1218,5	2
Ліси та інші лісовкриті площі	10633,1	17,6
у тому числі:		
вкриті лісовою рослинністю	9698,9	16,1

<i>не вкриті лісовою рослинністю</i>	216,9	0,4
<i>інші лісові землі</i>	313,2	0,5
<i>чагарники</i>	404,1	0,7
Забудовані землі	2552,9	4,2
<i>у тому числі: під житловою забудовою</i>	488,9	0,8
<i>землі промисловості</i>	224,7	0,4
<i>землі під відкритими розробками, кар'єрами, шахтами та відповідними спорудами</i>	157,1	0,3
<i>землі комерційного та іншого використання</i>	55,4	0,1
<i>землі громадського призначення</i>	281,3	0,5
<i>землі змішаного використання</i>	29	0
<i>землі, які використовуються для транспорту та зв'язку</i>	496,8	0,8
<i>землі, які використовуються для технічної інфраструктури</i>	74,2	0,1
<i>землі, які використовуються для відпочинку та інші відкриті землі</i>	745,5	1,2
Відкриті заболочені землі	982,3	1,6
Сухі відкриті землі з особливим рослинним покривом	13,2	0
Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (кам'янисті місця, піски, яри інші)	1020,6	1,7
Всього земель (суша)	57928,5	96
Води (території, що покриті поверхневими водами)	2426,4	4
Разом (територія)	60354,9	100

* Джерело: складено за даними Держгеокадастру України

У структурі сільськогосподарських угідь рілля займає **78,4 %**, що значно більше, ніж у європейських країнах і США. Це також значно більше, ніж за науково обґрунтованими рекомендаціями, відповідно до яких в активній сільськогосподарській обробіток слід залучати не більше третини території. Стільки ж має бути відведено для іншої господарської діяльності, а одна третина повинна залишатися у природному стані, що забезпечує екологічну рівновагу в природі [6]. Водночас частка природних кормових угідь у загальній площі сільськогосподарських угідь в Україні становить **13 %** (5,4 млн га), що значно менше порівняно з іншим провідними сільськогосподарськими країнам світу – у більшості європейських країн цей показник коливається в межах **30–40 %**, а у Великій Британії і США – становить **63,1** і **56,0 %** відповідно [4]. Все це є свідченням високого рівня освоєння і навантаження на сільськогосподарський ґрунтовий покрив, що підвищує ймовірність виникнення загроз поширення ерозійних процесів та деградації земельного фонду країни.

Екологічний стан землекористування в Україні наблизився до небезпечної межі, за якою можуть наступити незворотні екологічні процеси. Коефіцієнт екологічної стабільності землекористування на території України, наведений Міністерством екології та природних ресурсів у Національній доповіді про стан навколишнього природного середовища в Україні [7], у 2014 р. становив **0,41**, залишаючись протягом багатьох років незмінним (при задовільному значенні цього індикатору на рівні **0,51–0,67** [8]). У межах регіонів країни цей показник у 2014 р. коливався від **0,74** у Закарпатській області – до **0,28** у Дніпропетровській. Лише одна область визнана екологічно стабільною (Закарпатська), п'ять областей знаходяться у межах середньої стабільності (Волинська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Чернівецька), а всі інші території областей є екологічно нестабільними.

Економічна ефективність використання сільськогосподарських угідь в Україні характеризується позитивною динамікою (Табл. 2). Поступово зростають виробництво валової продукції, урожайність сільськогосподарських культур, їхні валові збори.

Таблиця 2.

Економічна ефективність сільськогосподарського землекористування в Україні *

	2010	2011	2012	2013	2014
Площа с.-г. угідь, тис га	41576,0	41557,6	41536,3	41525,8	41511,7
Вироблено на 100 га с.-г. угідь					
М'яса (у живій масі), ц	78,6	81,7	84,1	89,9 ¹	93,6 ¹
Молока всіх видів, ц	302,3	298,6	306,5	314,2 ¹	313,4 ¹
Урожайність сільськогосподарських культур, ц/га					
Зернові культури	26,9	37,0	31,2	39,9	43,7
Цукрові буряки (фабричні)	279,5	363,3	410,8	398,9	476,5
Соняшник	15,0	18,4	16,5	21,7	19,4
Картопля	132,5	168,0	161,0	159,7	176,4
Овочі	173,6	195,0	199,2	199,9	207,8
Плоди та ягоди	78,2	84,9	89,9	103,5	95,2
Валовий збір сільськогосподарських культур, тис тонн					
Зернові культури	39270,9	56746,8	46216,2	63051,3	63859,3
Цукрові буряки (фабричні)	13749,2	18740,5	18438,9	10789,4	15734,1
Соняшник	6771,5	8670,5	8387,1	11050,5	10133,8
Картопля	18704,8	24247,7	23250,2	22258,6	23693,4
Овочі	8122,4	9832,9	10016,7	9872,6	9637,5
Плоди та ягоди	1746,5	1896,3	2008,7	2295,3	1999,1
Вироблено на 1 особу					
Зернових культур, кг	856	1242	1014	1386	1485
Цукрових буряків, кг	300	410	404	237	366
Соняшнику, кг	148	190	184	243	236
Картоплі, кг	408	531	510	489	551
Овочів, кг	177	215	220	217	224
Плодів та ягід, кг	38	41	44	50	46
М'яса, кг	44,9	46,9	48,5	52,5	54,9
Молока, кг	245,2	242,5	249,5	252,5	258,9
Яєць, штук	372	409	419	431	456
Валова продукція сільського господарства у постійних цінах 2010 року, млн грн.	194886,5	233696,3	223254,8	252859,0	251438,6
- продукція рослинництва	124554,1	162436,4	149233,4	175895,2	177707,9
- продукція тваринництва	70332,4	71259,9	74021,4	76963,8	73730,7
Вироблено сільськогосподарської продукції всіма категоріями господарств					
- на одну особу, грн	4249	5113	4897	5559	5847
- на 100 га сільськогосподарських угідь, тис грн	523,7	629,4	601,5	681,3	708,3

Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя;

* Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України

Але за окремими показниками економічної ефективності використання сільськогосподарських земель Україна поступається провідним країнам світу (Табл. 3).

Це стосується показників урожайності сільгоспкультур (насамперед, овочів і баштанних культур, а також картоплі) і виробництва основних видів (м'яса і молока) продукції тваринництва на одну особу. Водночас за виробництвом окремих видів продукції рослинництва на одну особу Україна займає лідируючі позиції, що свідчить про переважне використання земель для потреб рослинництва.

Таблиця 3.

Урожайність основних сільгоспкультур та виробництво основних видів продукції рослинництва й тваринництва у деяких країнах світу у 2013 р. *

	Канада	США	Німеччина	Франція	Польща	Україна
виробництво основних видів продукції рослинництва на одну особу, кг						
зернові та зернобобові культури	2060	1371	580	1062	754	1386
картопля	131	62	117	108	166	489
овочі та баштанні культури	63	107	41	81	136	235
плоди, ягоди та виноград	23	84	28	127	109	63
виробництво основних видів продукції тваринництва на одну особу, кг						
м'ясо (у забійній вазі)	123	133	99	86	100	53
молоко	239	285	376	382	333	253
яйця	13	18	11	15	15	25
урожайність основних сільськогосподарських культур, ц/га						
Зернові та зернобобові культури	39,5	72,4	72,7	70,0	37,7	39,9
Урожайність овочів і баштанних культур	238,9	326,3	314,0	222,6	351,0	185,2
Урожайність плодів, ягід і винограду	100,5	238,3	129,0	93,4	97,9	99,4
Картопля	325,1	466,1	398,3	434,0	187,8	159,7

* Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України

Використання сільськогосподарських земель в Україні відбувається екстенсивним шляхом за рахунок високого рівня залучення земель до сільськогосподарського обробітку, з порушенням екологічних вимог до землекористування, наслідком чого є відставання України у рівні ефективності використання сільгоспугідь порівняно з іншими країнами світу. Так, виробництво валової продукції сільського господарства у розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь в Україні в останні роки становило 250–300 євро, тоді як у країнах-членах ЄС – понад 2 тис. євро. Нині українські аграрії 79 % прибутків одержують за рахунок природної родючості землі, і лише 21 % – як результат впровадження технологій [9].

Основними напрямками підвищення ефективності використання сільськогосподарських земель в Україні повинні бути наступні.

1. **Виведення з інтенсивного обробітку деградованих і малопродуктивних земель.** Нині, за даними ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії» [7], найпоширенішим видом деградації ґрунтів – дегуміфікацією (втрата гумусу й поживних речовин) – вражено 43 % загальної площі країни, переущільненням ґрунтів охоплено близько 39 % земель, що супроводжується несприятливими екологічними наслідками і значними економічними збитками. При цьому, на слабодegradованих ґрунтах рівень врожайності сільськогосподарських культур зменшується на 10 %, на середньодegradованих – на близько 50 %, на сильнодеградованих – більше ніж на 50 % [10]. Внаслідок прогресуючих процесів деградації земельних ресурсів зниження нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь порівняно з потенційно можливою сягає 162,3 млрд грн. Виведені з активного сільськогосподарського обробітку землі слід переводити у природні кормові угіддя, заліснювати й створювати на них

полезахисні лісосмуги з метою формування ерозійно стійкого й екологічно збалансованого агроландшафту.

2. *Дотримання сільськогосподарськими землекористувачами науково обґрунтованих систем сівозмін, що сприятиме зниженню виведення поживних речовин з ґрунту (які нині відбуваються в умовах фактичного ведення монокультурного землеробства).*

За період незалежності в Україні значно змінилася структура посівних площ сільськогосподарських угідь. Так, якщо у 1990 р. зерновими та зернобобовими культурами було засіяно 14583 тис. га (або 45 % усієї посівної площі), технічними – 3751 тис. га (11,6 %), картоплею і овоче-баштанними культурами – 2073 тис. га (6,4 %), кормовими культурами – 11999 тис. га (37 %), то у 2015 р. – 14738 тис. га (54,8 %), 8350 тис. га (31 %), 1823 тис. га (6,8 %) та 1900 тис. га (7,4 %) відповідно. Внаслідок збільшення площ під просапні та технічні культури за рахунок скорочення площ під кормові в Україні наявним є негативний баланс поживних речовин у ґрунтах.

Розрахунки «Інституту охорони ґрунтів України» (ДУ «Держґрунтохорона»)¹ стосовно балансу поживних речовин, внесених під основні культури урожаю 2013 р. [11], свідчать, що до ґрунту надійшло: азоту – 71 кг/га, фосфору – 16 кг/га, калію – 24 кг/га, що в загальному становить 108 кг/га. Високими врожайми основних сільськогосподарських культур у 2013 р. було винесено в середньому з 1 гектара по 169 кг поживних речовин, з них азоту – 88 кг/га, фосфору – 31 кг/га та калію – 50 кг/га, що спричинило від’ємний баланс поживних речовин у ґрунтах України у розмірі 61 кг/га (у т. ч. азоту – 17 кг/га, фосфору – 15 кг/га та калію – 29 кг/га). Необхідно відмітити, що від’ємним баланс поживних речовин у ґрунті став у 1996 р. і відтоді негативну тенденцію не подолано (Табл. 4).

Таблиця 4.

Баланс поживних речовин в ґрунтах України *

	1976-1980 рр.	1981-1985 рр.	1986-1990 рр.	1996-2000 рр.	2001-2005 рр.	2006-2010 рр.	2011-2012 рр.	2013 р.
Надходження	205	220	248	52	36	76	107	108
Винос	187	190	227	128	172	195	196	169
Баланс	18	30	21	- 77	- 135	- 118	- 89	-61

* Джерело: складено за даними ДУ «Держґрунтохорона»

Необхідно докорінно змінити структуру посівних площ у сівозмінах таким чином, аби вирощування на них польових культур супроводжувалося поліпшенням родючості ґрунтів. Для цього потрібно розширити посіви бобових, особливо багаторічних трав, скоротити площі чистих парів та просапних культур до оптимального розміру, більше використовувати поживні й поукісні посіви на зелені добрива, а соломі колосових культур – як органіку.

3. *Суттєве нарощування внесення органічних добрив.* Останніми роками внесення органічних добрив, які є основним джерелом поповнення запасів гумусу у ґрунті, майже зупинилося. Зокрема, у 2010 р. під сільськогосподарські культури вносилося лише по 0,5 тонн органіки на 1 га посівної площі, тоді як мінімальна норма для забезпечення бездефіцитного балансу гумусу, залежно від ґрунтово-кліматичної зони, становить від 8 до 14 тонн на гектар. Дегуміфікація, як один із найнебезпечніших процесів деградації ґрунтів, значно знижує їх родючість. За розрахунками ДУ «Держґрунтохорона», баланс гумусу в ґрунтах України протягом 2000–2013 рр. був гостродефіцитним і коливався в межах від -0,77 до -0,13 т/га (Рис. 1).

¹ «ДУ «Держґрунтохорона» – уповноважена Міністерством аграрної політики і продовольства України установа, яка здійснює обстеження сільськогосподарських угідь шляхом моніторингу ґрунтів. Обстеження проводяться кожні 5 років, і зміни якісного стану ґрунтів фіксуються по п’ятирічним турам. У 2011 р. розпочався 10 тур обстеження сільськогосподарських угідь.

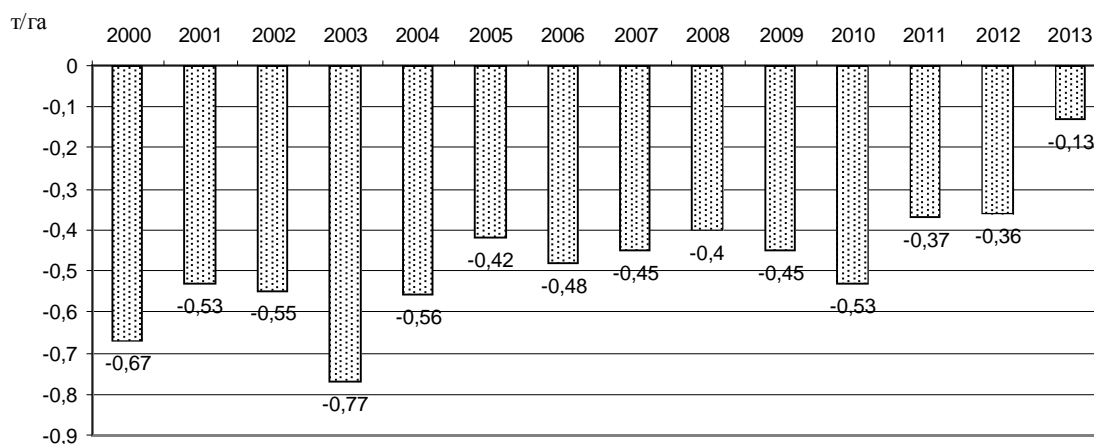

Рис. 1. Баланс гумусу в ґрунтах України у 2000–2013 рр. *

* Джерело: складено за даними ДУ «Держґрунтохорона»

Для збільшення внесення органічних добрив необхідно відроджувати вітчизняне тваринництво. При оптимальному співвідношенні галузей рослинництва й тваринництва можна виробляти 100–140 млн тонн перегною, що рівнозначно еквіваленту мінеральних добрив у 1,8 млн тонн NPK. Зокрема, використання 1 т соломи у вигляді підстилки для тварин забезпечує дотримання санітарних норм у тваринницьких приміщеннях і виробництво 8 т перегною, в яких міститься 108 кг діючої речовини. За даними Інституту землеробства, при внесенні перегною забезпечується приріст урожаю на 20 % більше порівняно з мінеральними добривами [12].

4. *Зміна структури внесення мінеральних добрив* за рахунок збільшення частки фосфорних та зменшення азотних добрив з метою забезпечення оптимального співвідношення поживних речовин у ґрунті. Застосування мінеральних добрив у сільському господарстві в останні роки не відповідає вимогам раціонального сільськогосподарського землекористування. Якщо у 1990 р. під посіви сільськогосподарських культур вносилося 141 кг/га мінеральних добрив, то у 2014 р. – лише 82 кг/га (Табл. 5). Не забезпечується не тільки потреба сільськогосподарських культур у поживних речовинах для формування врожаю, а й порушується оптимальна структура поєднання NPK (зростає частка азотних добрив), що призводить до підкислення ґрунтів, погіршення якості виробленої продукції. У цілому, середньозважений вміст рухомого фосфору протягом 20 років знизився на 9 мг/кг ґрунту, калію – на 8,6 мг/кг ґрунту [11]. Водночас із збільшенням вмісту цих елементів у ґрунті приріст урожаю пшениці може досягати 12 ц/га і вище, а також знизиться залежність врожаю від погодних умов [13].

Таблиця 5.

Внесення мінеральних добрив під сільськогосподарські культури сільськогосподарськими підприємствами; на 1 га посівної площі *

	1990	2000	2005	2010	2012	2013	2014
Внесено під всі посіви мінеральних добрив, кілограмів поживної речовини	141	13	32	58	72	79	82
у тому числі							
азотних	59	10	22	43	50	55	57
калійних	39	1	4	8	10	13	13
фосфорних	43	2	6	7	12	11	12

* Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

5. *Підвищення технічного рівня обробітку сільськогосподарських земель*, насамперед, збільшення механізації обробітку ґрунту (здійснення більшої кількості операцій за один прохід сільськогосподарської техніки) з метою зниження рівня переуцільнення ґрунту. Нині переуцільненням охоплено близько 40 % орних земель. При вирощуванні зернових

культур приблизно 20 % ріллі країни має щільність будови в кореневмісному шарі вищу, ніж потребують ці культури [7]. Реальні втрати сільськогосподарської продукції від переущільнення ґрунтів в Україні можуть сягати 160–500 млн дол. США щорічно.

Основний зміст заходів щодо зниження рівня переущільнення ґрунту полягає у конструктивному дообладнанні ходових систем додатковими (спареними чи строєними) колесами та «маршрутизації» руху мобільних агрегатів при вирощуванні культур, коли всі операції здійснюються за одними й тими самими коліями. Ця технологія здатна зменшити загальне навантаження на ґрунт у 1,5–2,0 рази порівняно із стандартною технологією [13].

6. Впровадження нових технологій обробітку ґрунту. Так, переважна більшість сільськогосподарських підприємств використовує традиційні технології вирощування культур, які передбачають обов'язковість оранки ґрунтового покриву, що призводить до порушення його структури та втрати вологи, розвитку ерозійних процесів. Натомість більш наукоємна та трудомістка технологія безпліцевого обробітку з поєднанням прийомів обробітку ґрунту із сівбою в єдиному технологічному циклі та агрегаті, здебільшого із локальним внесенням добрив (*No-till* система), що виключає оранку ґрунту, забезпечує збереження вологи та структури ґрунтового покриву, не набула широкого розповсюдження в Україні. Така технологія забезпечує підвищення продуктивності праці у землеробстві у 4 рази, економію пально-мастильних матеріалів, металу, запасних частин, амортизаційних витрат машинно-тракторного парку, знижуючи сумарні витрати на 1 га на 50–90 дол. США порівняно із традиційною технологією [14].

Слід також впроваджувати мінімальні і нульові технології обробітку ґрунту. Потенційно мінімальний обробіток ґрунту в Україні можна впроваджувати на 12–13 млн га, нульовий – на площі, що перевищує 5,5 млн га [13].

7. Відмова сільгоспземлекористувачів від практики випалювання рослинності або її залишків. Найчастіше спалювання післяжнивних решток практикують підприємства, що займаються рослинництвом і не мають тваринництва навіть у вигляді допоміжної спеціалізації. Водночас встановлено, що під час спалювання післяжнивних решток зернових культур на чорноземах відбувається істотне зменшення кількості ґрунтових мікроорганізмів. Кількість азотобактерій і актиноміцетів зменшується при цьому у 300–700 разів, а мікроскопічних грибів – у 200–300 разів. При спалюванні стерні та соломи у нормі 2 т/га у безвітряну погоду в зоні лісостепу на ґрунті, який містить 4 % гумусу, втрати гумусу становлять 800 кг/га, а ґрунт втрачає стійкість до ерозійних процесів. Після спалювання рослинних решток різко погіршуються водно-фізичні властивості ґрунту, що призводить до зниження його потенційної родючості і, відповідно, майбутньої врожайності сільськогосподарських культур. Крім того, спалювання соломи є небезпекою для сусідніх полів, лісоструг, лісів, степів, де може виникнути пожежа, і загрозою для людського життя [15].

Таким чином, державна політика щодо підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення повинна спрямовуватися на суворе дотримання землекористувачами принципів раціонального використання й охорони земель з одночасним стимулюванням їх щодо впровадження у практику агротехнічних заходів, спрямованих на підвищення родючості ґрунтів, боротьбу з ерозійними процесами, а також на оптимізацію сільськогосподарського землекористування шляхом виведення з інтенсивного обробітку малопродуктивних і деградованих земель.

Список використаних джерел

1. Федоров М. М. Економічні проблеми земельних відносин у сільському господарстві / М. М. Федоров. – К. : ІАЕ, 1998. – 236 с.
2. Саблук П. Т. Розвиток земельних відносин в Україні / П. Т. Саблук. – К. : ННЦ ІАЕ, 2006. – 396 с.
3. Третяк А. М. Економіка землекористування та землевпорядкування : навч. посіб. / А. М. Третяк. – К. : ТОВ ЦЗРУ, 2004. – 542 с.
4. Юрченко А. Д. Сучасна земельна політика України / А. Д. Юрченко, Л. Д. Греков, А. М. Мірошниченко, А. В. Кузьмін – К. : Інтертехнологія, 2009. – 260 с.
5. Заєць В. М. Розвиток ринку сільськогосподарських земель : монографія / В. М. Заєць. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 390 с.

6. Федоров М. М. Трансформація земельних відносин до ринкових умов (доповідь) / М. М. Федоров // Економіка АПК. – 2009. – № 3. – С. 4–18.
7. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2014 році // Міністерство екології та природних ресурсів України. – К., 2016. – 350 с.
8. Яценко Л. Д. Щодо оцінки викликів національній безпеці в екологічній сфері [Електронний ресурс] / Л. Д. Яценко // Аналітична записка НІСД. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1150/>
9. Паленичак О. В. Раціональне землекористування в умовах збалансованого розвитку агропромислового виробництва / О. В. Паленичак // Економіка АПК. – 2012. – № 2. – С. 32.
10. Деградація ґрунтів, її суть, причини виникнення та заходи щодо попередження // Основи ведення сільського господарства та охорона земель [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/246/6.pdf>
11. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2013 році // Міністерство екології та природних ресурсів України. – К., 2015. – С. 289.
12. Клочко В. М. Шляхи підвищення ефективності АПК України / В. М. Клочко // Економіка АПК. – 2013. – № 1. – С. 45–48.
13. Національна доповідь про стан родючості ґрунтів України // Міністерство аграрної політики України. – К., 2010. – С. 27.
14. Россоха В. В. Економічний потенціал землі та проблеми його визначення в ринкових умовах господарювання / В. В. Россоха // Трансформація земельних відносин до ринкових умов : Збірник матеріалів Одинадцятих річних зборів Всеукраїнського конгр. вчен. економістів-аграрників, Київ, 26-27 лют. 2009 р. / Редкол. : П. Т. Саблук та ін.. – К. : ННЦ ІАЕ, 2009. – С. 135.
15. Спалювання соломи та стерні – злочин проти ґрунтів України! [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iogu.gov.ua/lvivska/2015/08/13/spalyuvannya-solomyta-sterni-zlochyn-proty-zemel-ukrajiny/>
16. Gryshova I. Yu. Competitiveness of agriculture enterprises as the main factor of sustainable development of agricultural sphere [Текст] / I. Yu. Gryshova, O. V. Mityay, T. M. Gnatyeva // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 2. – С. 25–35.
17. Гришова І. Ю. Обґрунтованість та ефективність виконання бюджетних програм / І. Ю. Гришова, В. А. Замлинський // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2013. – № 3. – Ч. 2. – С. 227–231.
18. Wadim Strielkowski. Climate Policy of the European Union: What to Expect from the Paris Agreement? / Wadim Strielkowski, Evgeny Lisin, Inna Gryshova // ROMANIAN JOURNAL OF EUROPEAN AFFAIRS. – Vol. 16. – No. 4. – December 2016.

* Русан Віталій Миколайович – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, завідувач сектору продовольчої безпеки відділу безпеки реального сектору економіки Національного інституту стратегічних досліджень.

Стаття надійшла до редакції 27.01.2017 р.

УДК 338:47, 656

Ольга Сопецько *

ПІДВИЩЕННЯ ВИМОГ ДО ПЕРЕВІЗНИКІВ НА АВТОМОБІЛЬНОМУ ТРАНСПОРТІ ВІДПОВІДНО ДО УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ УКРАЇНА – ЄС

У статті розглянуто запропоновані норми стосовно підвищення вимог до перевізників, транспортних засобів та водіїв на автомобільному транспорті відповідно до Угоди про асоціацію Україна – ЄС. Автором досліджено запропоновані вимоги стосовно ліцензійних умов провадження господарської діяльності, такі як добра репутація, задовільний фінансовий стан, професійна компетентність, наявність службового приміщення на території України.